

Nr 71.

Av herr Nilsson, Theodor, m. fl., om ökat anslag till inköp av gatsten.

Under de tre senaste budgetåren har riksdagen anvisat ett sammanlagt belopp av 13 miljoner kronor för inköp av gatsten, varav 4 miljoner kronor för budgetåret 1938/39. Med de sålunda anvisade medlen har avsetts att till motverkande av den svårartade arbetslösheten inom landets stenindustriområden bereda arbete för ett antal arbetslösa stenarbetare, främst inom Bohuslän och Blekinge. Handhavandet av upphandlingen m. m. av ifrågasvarande gatsten har Kungl. Maj:t uppdragit åt en kommitté benämnd statens steninköpskommitté.

I skrivelse till Kungl. Maj:t av den 10 november 1938 redogör steninköpskommittén för sin verksamhet och lämnar en klagörelse för läget inom stenindustrien. Av denna redogörelse framgår bl. a. att statsbeställningar av sten hava av kommittén lämnats för sysselsättning av arbetare från vissa kommuner inom Göteborgs och Bohus län, Blekinge, Hallands och Kalmar län samt under vissa tider jämväl inom Kristianstads län. Kommittén har sökt bereda den sysselsatta arbetarstammen såvitt möjligt kontinuerligt arbete. För detta ändamål har det varit nödvändigt att anpassa statsstansbeställningarnas omfattning efter bl. a. fluktuationerna på exportmarknaden. Genom att lämna statsbeställningarna successivt för en, två eller högst tre månader har kommittén kunnat skapa den med hänsyn till exporten erforderliga elasticiteten i stödverksamheten.

Det framgår vidare av nämnda redogörelse, att antalet arbetare inom gatstensindustrien i stort sett bibehållits oförändrat under år 1938 och har således arbete beretts cirka 3 000 arbetare. I avseende å exporten av gatsten meddelar kommittén, att denna nedgått avsevärt under senaste året. Således uppgick gatstensexporten under månaderna januari—oktober 1937 till 243 000 ton, under det exporten motsvarande tid 1938 endast utgjorde 110 000 ton. I anledning av denna kraftiga nedgång av exporten har bland de 3 000 arbetare, som varit sysselsatta inom industrien, en betydande förskjutning skett från sysselsättning med exporttillverkning och dylikt till arbete med statstillverkning. För maj månad 1938 hade sålunda statsbeställning lämnats för sysselsättning av tillhoppa 1 526 arbetare; motsvarande siffra för november och december voro 2 227, vilket alltså innebure en överflyttning av omkring 700 man från exporttillverkning till statstillverkning. Av nyssnämnda 2 227 man belöpte 1 553 på Göteborgs och Bohus län, 461 på Blekinge, 112 på Hallands och 91 på Kalmar län.

I fråga om den statsbeställda stenens användning framhålles, att smågat-

stenen har haft relativt god åtgång inom landet. Sålunda har enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till och med utgången av oktober månad 1938 för statliga vägarbeten tillhandahållits nära 527 000 kvadratmeter smågatsten. Storgatsten har under samma tid från statens stenlager försålts inom landet till en kvantitet av 25 000 kvadratmeter. Intill 1938 års slut räknas med ytterligare avsättning inom landet för bl. a. cirka 45 000 kvadratmeter smågatsten och 1 000 kvadratmeter storgatsten.

Vid 1938 års utgång beräknas lagerbehållningen uppgå till 1 315 000 kvadratmeter smågatsten och 106 000 kvadratmeter storgatsten. Räknar man med att stensättningarna under nästa arbetssäsong, omfattande våren—hösten 1939, kommer att pågå i ungefär samma omfattning som enligt hit-tillsvarande program, kan beräknas, att ytterligare omkring 500 000 à 600 000 kvadratmeter smågatsten förbrukas.

Med hänsyn till osäkerheten i läget på exportmarknaden torde man dock, framhåller kommittén, böra räkna med avsevärt ökade statsbeställningar, i händelse den inom gatstensindustrien för närvarande sysselsatta arbetsstyrkan anses böra oförändrat bibehållas i arbete. Emellertid torde för att lagren ej skola bli va allt för stora, så icke böra ske under annan förutsättning än att exportförhållandena under senvintern samt våren 1939 högst avsevärt förbättras.

Då emellertid en sådan utveckling för närvarande knappast synes sannolik, har kommittén igångsatt vissa preliminära undersökningar angående möjligheten av en viss inskränkning i arbetsstyrkan. Det är för närvarande under övertvägande inom kommittén att på våren 1939, då ett gynnsammare läge på arbetsmarknaden möjligen kan förväntas inträda, lösgöra cirka 1 000 man från stenindustrien. En annan möjlighet, som jämväl varit under övertvägande, är att begränsa arbetstiden inom industrien så att stentillverkningen endast bedrivs under viss del av varje månad. Om det sålunda med hänsyn till nu nämnda förhållanden beräknas, att under senare hälften av detta budgetår och under budgetåret 1939/40 statsbeställningar erfordras för sysselsättning av i genomsnitt 2 000 man, skulle härför erfordras ett belopp av i runt tal 9 miljoner kronor. Då för ändamålet torde bli disponibelt större delen av det av 1938 års riksdag anvisade beloppet å 4 miljoner kronor, skulle för budgetåret 1939/1940 erfordras ett anslag på ytterligare 5 000 000 kronor.

Under återopande härav hemställer kommittén, att för budgetåret 1939/40 måtte anvisas ett reservationsanslag å 5 000 000 kronor till inköp av gatsten. Kungl. Maj:t har under punkt 21 sjätte huvudtiteln lämnat en redogörelse för steninköpskommitténs framställning, men departementschefen har inte ansett sig för närvarande kunna tillmötesgå kommitténs hemställan om förhöjt anslag utan föreslår att till inköp av gatsten måtte anvisas ett reservationsanslag av 4 miljoner kronor för budgetåret 1939/40.

Det förhåller sig otvivelaktigt så, som steninköpskommittén framhållit i sin redogörelse, att läget inom stenindustrien på grund av den minskade exporten av gatsten i avsevärd grad försämrats under år 1938. Vi kunna heller inte bortse ifrån, att om en ökning av exporten utöver 1938 års nivå inte kan åstadkommas under de närmast kommande åren, kan det bliva nödvändigt med en nedskärning av antalet arbetare inom nämnda industri. Det skulle dock vara högst olyckligt för såväl de anställda som för kommunerna att företaga denna nedskärning av arbetareantalet på sätt steninköpskommittén eventuellt tänkt sig, nämligen genom avskedandet av cirka 1 000 man redan på våren 1939.

Arbetslösheten inom de kommuner där stenindustrien bedriver verksamhet är allt fortfarande av stor omfattning. Inom 21 av Bohusläns kommuner av vilka flertalet är beroende av stenindustrien uppgick antalet hjälpsökande den 31 december 1938 till över 1 000. Av dessa voro 321 sysselsatta i reservarbeten, 247 kommo i åtnjutande av kontantunderstöd och 424 voro utan hjälp. Samtidigt voro 514 sysselsatta i tillfälliga beredskapsarbeten. Ett ytterligare bevis för svårigheterna inom Bohuslän och framförallt inom stenindustriområdena är den omfattande avfolkningen av länets landsbygd, som föregått under det senaste årtiondet. Sedan den 1 januari 1930 till den 1 januari 1939 har länets folkmängd minskats med 9 565. Av denna folkminskning kommer cirka 5 500 på de kommuner där stenindustrien bedriver sin verksamhet; att denna starka folkminskning förorsakar ekonomiska svårigheter även för kommunerna är ju ganska påtagbart. Dessa svårigheter komma självfallet att ytterligare förvärras om en omfattande inskränkning av arbetareantalet inom stenindustrien kommer att företagas. Svårigheterna inom Blekinge läns stenkommuner äro i stort sett av samma omfattning som för Bohuslän.

Som redan framhållits ha av de sammanlagt 13 miljoner kronor, som 1936, 1937 och 1938 års riksdagar anvisat till inköp av gatsten, vid utgången av år 1938 omkring 9 500 000 kronor disponerats till inköp av sten, inklusive administrationskostnader samt det belopp, som anvisats till vissa provningar av bergarter. Vid ingången av år 1939 återstå sålunda omkring 3 500 000 kronor. Under förutsättning att omkring 90 % av arbetsstyrkan sysselsättes med tillverkning av sten för statens räkning, kunna kostnaderna för inköp av sten beräknas till något över 500 000 kronor per månad. De medel, som hittills anvisats skulle sålunda ungefärligen ha disponerats vid utgången av innevarande budgetår. Ett anslag å 4 miljoner kronor för budgetåret 1939/40 skulle kunna beräknas vara taget i anspråk i början av februari 1940 och ett ytterligare anslag för samma tid å 1 miljon kronor i början av april 1940.

Emellertid torde man möjligen kunna räkna med åtminstone tidvis något gynnsammare exportförhållanden, och att sålunda statsbeställningarna ej skulle behöva utnyttjas i den utsträckning, som här ovan förutsatts. Det torde därför kunna antagas, att ett anslag till inköp av gatsten för budgetåret

1939/40 å 5 miljoner kronor skulle kunna göra det möjligt att under samma förhållanden som för närvarande bereda sysselsättning för den nuvarande arbetsstyrkan intill utgången av ifrågavarande budgetår.

Med hänsyn härtill och med beaktande av svårigheterna inom de områden framförallt inom Bohuslän och Blekinge där stenindustrin bedriver verksamhet, anse vi det vara nödvändigt, att riksdagen ökar anslaget till inköp av gatsten från av Kungl. Maj:t föreslagna 4 miljoner kronor till 5 miljoner kronor. För att lagringen av stenen inte skall behöva ökas i nämnvärd grad, på grund av det ökade anslaget till inköp av gatsten, komma vi att i en annan motion framställa yrkande om, att anslaget till stensättning av vägar ökas från 3 miljoner till 4 miljoner kronor.

Vi äro medvetna om att det kan anföras betänkligheter för ett bibehållande av hela den nuvarande arbetsstyrkan inom stenindustrin särskilt om exporten av gatsten inte skulle kunna bringas till ökning under de närmaste åren. Gentemot dessa eventuella farhågor må dock framhållas, att avsättningen av gatsten inom landet avsevärt ökats under de senare åren, och det finns anledning förutsätta, att avsättningen av sten på hemmamarknaden ytterligare kommer att öka. Enligt av förra årets riksdag antagen beredskapsstat, finnes bl. a. upptaget anslag med 8 000 000 kronor till stensättning av vägar. I den händelse att ifrågavarande beredskapsarbete inom de närmaste åren kommer att utföras, erfordras därvid ganska betydande mängder gatsten, i runt tal c:a 1 500 000 kvadratmeter, motsvarande hela det parti smågatsten som vid tiden 1/1 1939 fanns i lager. Någon nämnvärd nyrekrytering av arbetare inom stenindustrin har inte heller förekommit under ett flertal år, vilket bidragit till, att åldern för de anställda är relativt hög. På grund härav kan det räknas med en naturlig avgång av cirka 200 till 250 arbetare per år. Om dessa arbetare under en följd av år icke ersättas i annat fall än därest exporten ökar kommer efter nu rådande exportförhållanden arbetareantalet att successivt nedbringas till det antal som för framtiden kan anses vara erforderligt.

Under åberopande av det anförda hemställes,

att riksdagen till inköp av gatsten för budgetåret 1939/40
mätte anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor,
därav 2 000 000 kronor att avräknas mot automobilskatte-
medlen.

Stockholm den 21 januari 1939.

Th. Nilsson.

Karl H. Andersson.

John Gustavson.

K. I. Sköldén.

Emil Andersson.

J. Hansson.